

حقوق تجارت

اشخاصی که مسئول قبول یا پرداخت برات هستند و ممکن است مورد ابلاغ اعتراض نامه کردند عبارتند از :

۱ - محال علیه .

۲ - اشخاصیکه در برات برای تأدیه وجه عندالافتضا معین شده باشند .

۳ - شخص ثالثی که برات را قبول کرده است .

اعتراض نامه در روی اوراق رسمی تهیه میشود و باید مراتب ذیل را دارا باشد :

۱ - رونوشت کامل برات با کلیه محتویات آن اعم از قبولی و ظهر نویسی و غیره .

۲ - امر بتأدیه وجه برات .

بدیهی است مقصود امر دارنده برات است و نه امر مقام رسمی که بوسیله او اعتراض بعمل میآید و در حقیقت يك انمام حجتی است که دیگر جای تردید برای اثبات مطالبه از طرف دارنده برات باقی نماند .

اعتراض نامه به امر رئیس محکمه بدایت ابلاغ می شود .

« اگر در محلی که اعتراض بعمل میآید محکمه بدایت نباشد وظائف او بارعایت ترتیب بعهده امین صلح یا رئیس ثبت اسناد یا حاکم محل خواهد بود . »

یعنی مادام که امین صلح در محل باشد رئیس ثبت اسناد حق امر با ابلاغ اعتراضنامه را ندارد و تا رئیس ثبت اسناد هست حاکم محل این حق را نخواهد داشت .

اعتراضنامه بوسیله مأمور اجراء بخود شخص معترض علیه یا محل اقامت او ابلاغ میشود .

مأمور اجراء بمعترض علیه تکلیف میکند که علل نکول یا امتناع از قبول و نکول یا عدم تأدیه را نوشته و امضاء کند . اگر معترض علیه فقط بر رؤیت نوشتن اکتفا کرد مأمور اجراء

ولی از آنجا که قانون تجارت اهمیت مخصوصی برای معامله برات و سایر اسناد تجارتنی قائل شده است با وجود اینکه برات يك سند عادی است اعتبار سند رسمی را برای آن قائل شده و در ماده ۲۹۲ مقرر میدارد که « پس از اقامه دعوی محکمه مکلف است بمجرد تقاضای دارنده براتیکه بملت عدم تأدیه اعتراض شده است معادل وجه برات را از اموال مدعی علیه بعنوان تأمین توقیف نماید . »

پس لازم ندانسته است که مدعی برای جبران خسارات ناشی از تأمین خود تأمین بدهد و فقط شرطی را که لازم دانسته است این است که اعتراض عدم تأدیه به عمل آمده باشد .

این اجازه در نتیجه فشاری که بر مدعی علیه وارد می آورد حصول نتیجه محاکمه را تسریع مینماید و اعتبار زیادی ببرات میدهد .

اعتراض (واخواست)

بر طبق ماده ۲۹۳ قانون تجارت « اعتراض در موارد ذیل بعمل میآید :

۱ - در مورد نکول .

۲ - در مورد امتناع از قبول بانکول .

۳ - در مورد عدم تأدیه . »

اعتراض عبارت است از ابلاغ سندی رسمی باشخصی که مسئول پرداخت وجه برات هستند .

منظور از آن اثبات واقعه هائی است که موجب مؤاخذه میباشد یعنی مقصود آن است که اگر محال علیه یا شخص دیگری که باید وجه بپردازد آنرا نکول کرده یا از نوشتن قبول یا نکول امتناع نموده یا در سر وعده وجه را پرداخته است این وقایع قطعی و محقق باشد زیرا قانون نتایجی بر آنها مترتب نموده است و تا ثابت نباشند آن نتایج حاصل نخواهد شد .

در این موارد چون برات حاضر نیست صاحب برات معقود میتواند با دادن ضامن بحکم محکم وجه برات را از محال علیه مطالبه کند و اگر او نکول کرد یا امتناع از قبول باز تأدیه نمود ممکن است بوسیله سند دیگری اعتراض بعمل آورد و چون مطابق روح قانون باید حتی الامکان اعتراض بوسیله رسمی بعمل آید ابلاغ اظهار نامه بهترین وسیله خواهد بود.

بر طبق ماده ۲۹۷ « دفتر محکمه یا دفتر مقامیکه وظیفه محکمه را انجام میدهند باید مفاد اعتراضنامه را رونق بروز بترتیب تاریخ و نمره در دفتر مخصوصی که صفحات آن بتوسط رئیس محکمه یا قائم مقام او نمره و امضاء شده است ثبت نمایند - در صورتیکه محل اقامت برات دهنده یا ظهر نویس اولی در روی برات قید شده باشد دفتر محکمه باید آنها را توسط کاغذ سفارشی از علل امتناع از تأدیه مستحضر سازد . »

برات رجوعی

دارنده برات که حق مطالبه وجه برات را پس از اعتراض عدم تأدیه از کلیه مسئولین برات دارد میتواند بجای طرح دعوی بر علیه آنها طریق دیگری را پیش بگیرد و آن برات رجوعی است .

« برات رجوعی براتی است که دارنده برات اصلی پس از اعتراض رای دریافت وجه آن و مخارج صدور اعتراضنامه و تفاوت نرخ بعهده برات دهنده یا یکی از ظهر نویسها صادر می کند . » ۲۹۸

پس مبلغ وجه برات رجوعی مرکب از سه عامل خواهد بود :

- ۱ - وجه برات اصلی .
- ۲ - مخارج صدور اعتراضنامه .
- ۳ - تفاوت نرخ .

مخارج اعتراضنامه چون بوسیله تمبری که ر روی آن ابطال می شود معلوم می گردد به سهولت معین می شود .

راجع بتفاوت نرخ قانون در ماده ۲۹۹ اینطور توضیح داده است که « اگر برات رجوعی بعهده برات دهنده اصلی

نمیتواند او را مجبور کند و فقط باید در روی ورقه بنویسد که او از توضیح دادن خودداری کرده است و اگر معترض علیه از امضاء هم خودداری نمود مأمور اجراء باید این مطلب را در ذیل اعتراضنامه نوشته و امضاء کند - در مورد ابلاغ عرض محل بمدعی علیه مأمور ابلاغ در صورت امتناع مدعی علیه از قبول عرضحال باید در نفر شاهد از اهل محل یا از اداره شهربانی همراه خود ببرد تا آنها شهادت بدهند ولی در قانون تجارت این قید نشده است و بنظر می آید که امضاء مأمور اجراء را کافی دانسته اند .

اگر معترض علیه در اقامتگاه خود حاضر نباشد بر طبق اصول ابلاغ عرضحال ابلاغ خواهد شد یعنی نسخه نانی اعتراضنامه را در محل اقامت بیک از اهل خانه یا کسان او که متصدی امور او هستند داده رسید میگیرد .

در ماده ۲۹۳ قید شده است که « اعتراضنامه در بیک نسخه تنظیم میشود .

بنظر می آید که مقصود قانون این نیست که اگر نسخه نانی داشت کار غلطی شده است بلکه منظور آن است که تمام مراتب مربوط با ابلاغ اعتراض نامه در روی بیک ورقه قید شود یعنی در روی بیک ورقه رونوشت برات و امر بتأدیه و اسرار رئیس محکمه برای ابلاغ و جواب معترض علیه و شهادت مأمور اجراء که بشخص معترض علیه یا بمحل اقامت او ابلاغ شده و غیره در روی بیک ورقه بعمل آید .

همین جهت در ماده ۲۹۶ مقرر است که « مأمور اجراء باید سواد صحیح اعتراضنامه را بمحل اقامت اشخاص مذکور در ماده ۲۹۳ بدهد » عملاً اعتراضنامه در دو نسخه تهیه می شود که یکی اصل و دیگری رونوشت است و مأمور اجراء رونوشت را به معترض علیه میدهد یا در محل اقامت او میگذارد .

قانون مقید است باینکه اعتراضنامه با تمام تشریفات فوق الذکر ابلاغ گردد تا جای هیچگونه تردیدی در وقوع مطالبی که موجب اعتراض است باقی نماند .

بر طبق ماده ۲۹۵ « هیچ نوشته ای نمیتواند از طرف دارنده برات جایگزین اعتراضنامه شود مگر در موارد مندرجه در مواد ۲۶۱ و ۲۶۲ و ۲۶۳ راجع به معقود شدن برات . »

صادر شود تفاوت بین نرخ مکان تأدیه برات اصلی و نرخ مکان صدور آن بعهده او خواهد بود - و اگر برات رجوعی بعهده یکی از ظهر نویسها صادر شود مشارالیه باید از عهده تفاوت نرخ مکانی که برات اصلی را در آنجا معامله یا تسلیم کرده است و نرخ مکانی که برات رجوعی در آنجا صادر شده است بر آید .

«برات رجوعی باید صورت حسابی (حساب بازگشت) ضمیمه شود - در صورت حساب مزبور مراتب ذیل قید می گردد :

۱ - اسم شخصی که برات رجوعی به عهده او صادر شده است .

۲ - مبلغ اصلی برات اعتراض شده .

۳ - مخارج اعتراضنامه و سایر مخارج معموله از قبیل حق العمل صراف و دلال و وجه تمبر و مخارج پست و غیره .

۴ - مبلغ تفاوت نرخهاست مذکور در ماده ۲۹۹ .

۳۰۰

این صورت حساب باید «... توسط دو نفر تاجر تصدیق شود بعلایه لازم است برات اعتراض شده و سواد مصدق از اعتراضنامه بصورت حساب مزبور ضمیمه گردد .»

هرگاه برات رجوعی بعهده یکی از ظهر نویسها صادر شود علاوه بر مراتب مذکور باید تصدیقنامه که تفاوت بین نرخ مکان تأدیه برات اصلی و مکان صدور برات رجوعی را معین نماید ضمیمه شود .

از جمله مخارجی که با اجازه ماده ۳۰۰ میتوان در برات رجوعی محسوب داشت خسارات تأخیر تأدیه است و این خسارات از روزی محسوب خواهد شد که برات اصلی در نتیجه عدم تأدیه اعتراض شده است - ولی خسارات تأخیر تأدیه مخارج اعتراض و مخارج برات رجوعی را فقط وقتی میتوان مطالبه کرد که موضوع منجر بطرح دعوی بشود و فقط از تاریخ طرح دعوی میتوان مطالبه نمود .

برطبق ماده ۳۰۳ «نسبت بیک برات صورت حساب بازگشت متعدد نمیتوان ترتیب داد و اگر برات رجوعی بعهده یکی از ظهر نویسها صادر شده باشد حساب بازگشت متوالیاً

بتوسط ظهر نویسها پرداخته میشود تا برات دهندۀ اولی برسد تحمیلات برات های رجوعی را نمیتوان تماماً بریک نفر وارد ساخت - هر یک از ظهر نویسها و برات دهندۀ اولی فقط عهده دار یک خرج است .»

پس اگر حسن دارنده برات پس از اعتراض عدم تأدیه بعهده حسن ظهر نویس برات رجوعی صادر کند مخارج را بر مبلغ اصلی برات اضافه میکند - حسن هم میتواند بر علی ظهر نویس دیگر برات رجوعی صادر کند ولی نمیتواند مخارجی که خودش برای تهیه برات رجوعی مینماید بر برات رجوعی که باو رسیده است اضافه کند و فقط مخارج اولیه برات رجوعی اصلی قابل مطالبه و درج در برات های رجوعی بعدی است - چون هر یک از مسئولین برات را ممکن است مستقیماً محال علیه برات رجوعی قرار داد و هر کس حق دارد که بگوید اگر مستقیماً باو رجوع میشد برات را می پرداخت و بیش از یک خرج اگر شده است او نباید متحمل گردد .

برات و قوانین خارجی

برات سندی است که اصولاً در نقل و انتقال وجوه و اعتبارات از محلی به محل دیگر و از کشوری به کشور دیگر استعمال میشود - باینجهت بسیار واقع میشود که برات دهنده و محال علیه و ظهر نویسها در ممالک مختلف هستند و براتی که در ایران صادر میشود در خارجه تأدیه میگردد یا براتی که در خارجه تهیه شده است در ایران باید پرداخت گردد یا در ایران ظهر نویسی میشود باید دید که اثر قوانین مختلف در شرایط اساسی و تعهدات ناشیه از برات چه میباشد .

برطبق قسمت اول ماده ۳۰۵ قانون تجارت «در مورد برواتی که در خارج ایران صادر شده باشد شرایط اساسی برات تابع قوانین مملکت صدور است .»

این قاعده مطابق با اصل کلی حقوق بین المللی خصوصی است که در ماده ۹۶۹ قانون مدنی بطور کلی مقرر گردیده است یعنی «اسناد از حیث طرز تنظیم تابع قانون محل تنظیم خود میباشد» که در اصطلاح معروف بقاعده Locus regit octum میباشد .

علت اینکه هر کشوری شرایط تنظیم اسناد را در کشور دیگر معتبر میدانند فایده عملی آن است زیرا در غیر این صورت ادامه روابط حقوقی و بخصوص روابط تجاری مشکل می‌شود. تاجر آمریکائی مجبور بود که مثلاً شرایط اساسی برات را در تمام کشورهای بدانند و در هر مورد مطابق با قانون کشوری که می‌خواهد برات بانجا صادر کند عمل نماید. نسبت به بعضی اسناد که تشریفات مخصوصی می‌خواهد مثلاً در محضر معینی باید ثبت شود و غیره بکلی غیر ممکن می‌شد که در خارج اقدام نمود پس راجع به شرایط اساسی برات یعنی مطالبی که حتماً باید در آن قید شود قانون محل تنظیم آن معتبر است و اگر در کشوری مثلاً قید اینکه برات نسخه اول یا دوم یا سوم است اجباری نباشد با وجود اینکه فقدان این شرط بر طبق ماده ۲۲۶ موجب آن است که چنین سندی اگر در ایران تنظیم شده بسود مشمول مقررات برات نباشد مع هذا مشمول مقررات می‌نماید چون در محل تنظیم این شرط لازم نبوده است.

از طرف دیگر بر طبق ماده ۹۶۸ قانون مدنی «تعهدات ناشی از عقود تابع قانون محل وقوع عقد است مگر اینکه متعاقدين اتباع خارجه بوده و آنها صریحاً یا ضمناً تابع قانون دیگری قرار داده باشند.»

این اصل ناشی از تفسیر اراده طرفین عقد است زیرا بخصوص در مورد اینکه اشخاص از دو ملیت مختلف باشند قدر مشترکی که میتوان راجع بقصد آنها تصور کرد متابعت از قوانین محل عقد است. ولی در صورتیکه طرفین تابع یک مملکت خارج بوده و صریحاً یا ضمناً عقده را که می‌بندند تابع قانون ملی خود قرار دهند مانعی نخواهد بود.

قسمت اول این قاعده را قانون تجارت در باب برات اینطور بیان کرده است که «هر قسمت از سایر تعهدات براتی (تعهدات ناشی از ظهر نویسی - ضمانت قبولی و غیره) نیز که در خارجه بوجود آمده تابع قوانین مملکتی است که تعهد در آنجا وجود پیدا کرده است.»

و البته قسمت دیگر هم اگر چه در قانون تجارت ذکر نشده بحال خود باقی است یعنی مانعی نخواهد بود که براتی بین ایرانیان مقیم خارجه صادر شود و صراحتاً یا ضمناً قرار

شود که تعهدات ناشیه از آن مطابق قوانین ایران است. قانون تجارت در قسمت اخیر ماده ۳۰۵ این فرض را نموده است که براتی در کشور خارجی تنظیم شده باشد و شرایط اساسی آن مطابق قانون آن کشور صحیح نباشد یا آنکه تعهدات ناشیه از آن کمتر از تعهداتی باشد که قانون ایران مقرر میدارد ولی آن شرایط یا تعهدات در ایران با قانون موافقت داشته باشد و شخصی در ایران آن برات را ظهر نویسی یا قبول کند.

و مقرر داشته است که این شخص نمیتواند بیهانه اینکه تعهدات ناشی از برات یا شرایط اساسی آن مطابق قانون خارجه نیست از زیر بار مسئولیت خود شانه خالی کند زیرا اگر صحیح است که هیچ شخصی را مگر در صورت لزوم نباید مجبور باطاعت قوانین خارجی نمود و اصل در تفسیر اراده او تفسیر قانون کشور خود او میباشد بالعکس هیچ عنوانی وجود ندارد برای اینکه شخصی مقررات قانون کشور خود را بعنوان وجود قانون دیگری در کشور دیگر اجرا ننماید.

بر طبق ماده ۳۰۶ «اعتراض و بطور کلی هر اقدامی که برای حفظ حقوق ناشیه از برات و استفاده از آن در خارجه باید بعمل آید تابع قوانین مملکتی خواهد بود که آن اقدام باید در آنجا بشود» چون اعتراض و اقداماتی که باید بشود بصورت رسمی است تابع مقررات مربوط بحاکمیت محلی است و اگر آنها مطابق با ترتیبات محلی انجام ندهند باید از اجراء آنها صرف نظر کنند و چون صرف نظر ممکن نیست انتخاب این رویه بهتر است.

فصل دوم

سفته (فته طلب)

«سفته سندی است که بموجب آن امضا کننده تعهد میکند مبلغی در موعد معین یا عندالمطالبه در وجه حامل یا شخص معین یا بحواله کرد آن شخص کارسازی نماید» ۳۰۷

سفته هم مانند برات باید بصورت معینی تنظیم شود یعنی متضمن نکات ذیل باشد:

- ۱- مبلغی که باید تأدیه شود با تمام حروف - ۲- گیرنده
- وجه - ۳- تاریخ پرداخت - ۴- تاریخ تعهد - ۵- امضاء
- یا مهر تعهد کننده.